



Countering Cognitive Warfare in Islamic Governance: Explaining the Strategic Role of Jihad of Clarification in the Thought of the Supreme Leader of the Islamic Republic

Hadi Fakoori Rava

Master of Political Science, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, I.R.Iran
Email: fakoori71@gamil.com

Hakem Ghasemi

Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, I.R.Iran. (Corresponding Author)
Email: ghasemi@soc.ikiu.ac.ir

Javad Aghayan

Level 4 student of Qom Seminary, Qom, I.R.Iran
Email: j.aghayan@chmail.ir

Ghorban Ali Ghorbanzadeh Savar

Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, I.R.Iran
Email: ghorbanzadeh@soc.ikiu.ac.ir



Citation

Fakoori Rava, H & Ghasemi, H & Aghayan, J & Ghorbanzadeh Savar, G. A (2024). Countering Cognitive Warfare in Islamic Governance: Explaining the Strategic Role of Jihad of Clarification in the Thought of the Supreme Leader of the Islamic Republic, *Aeine Hokmrani*, 2 (4). 121-158
 [10.22034/ah.2025.2062780.1051](https://doi.org/10.22034/ah.2025.2062780.1051)

Type of Article: Reserch Article

Received 06 April 2024

Revised 21 June 2024

Accepted 05 September 2024

Publish Online 21 December 2024

Abstract

In the contemporary era, cognitive warfare has emerged as a new instrument for influencing public opinion and shaping collective behavior within societies. In this context, the Islamic governance system, grounded in religious foundations, assigns special importance to the Jihad of Clarification as a means of countering cognitive warfare. This study, adopting a descriptive-analytical approach and relying on library-based research, seeks to analyze the position and strategic role of the Jihad of Clarification in the sphere of Islamic governance for countering cognitive warfare, based on the intellectual framework of the Supreme Leader of the Islamic Republic. The analysis has been conducted using thematic analysis with the assistance of MAXQDA software. The findings of the study indicate that cognitive warfare has been one of the most significant challenges facing Islamic societies in recent decades. From the perspective of Islamic governance, the most effective strategy to counter cognitive warfare is the implementation of the Jihad of clarification. Based on the organizing themes of the discourse's function in cognitive warfare and its role in reproducing cultural and intellectual resistance, the strategic position of elites in explaining truth and maintaining social cohesion in the face of cognitive warfare is emphasized. Jihad of clarification is identified as the central axis of cultural confrontation and a foundation for strengthening social resistance in cognitive warfare. Insight, courage, and enlightenment are presented as the fundamental components in countering distortion and cognitive



warfare. The protection of Islamic identity through the clarification of the teachings and discourse of Ahl al-Bayt (the Prophet's family) is viewed as essential in resisting cognitive distortions. Moreover, the psychological and cognitive analysis of cognitive warfare is considered necessary for understanding its hidden layers and enabling an intelligent response. From these discussions, the overarching theme — “The Jihad of Explanation as a Grand Strategic Framework of Islamic Governance for Countering Cognitive Warfare and the Distortion of Truth” — emerges. Within this framework, the role of the intellectual elite in articulating the Islamic discourse, engaging in cultural confrontation, and preventing distortion is identified as the main strategic approach.

Keywords

Islamic governance, cognitive warfare, Clarification jihad, media, public awareness.



دوفصلنامه علمی پژوهشی در حوزه حکمرانی اسلامی
سال دوم/ شماره ۴/ پاییز و زمستان ۱۴۰۳
ISSN: 2980-7880
https://aeinehokmrani.iict.ac.ir

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری^۱

هادی فکوری روا ^{ID}

کارشناسی ارشد علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، جمهوری اسلامی ایران

Email: fakoori71@gamil.com

حاکم قاسمی ^{ID}

دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، جمهوری اسلامی ایران.
(نویسنده مسئول)

Email: ghasemi@soc.ikiu.ac.ir

جواد آقایان ^{ID}

طلبه سطح ۴ حوزه علمیه قم، قم، جمهوری اسلامی ایران

Email: j.aghayan@chmail.ir

قربانعلی قربان زاده سوار ^{ID}

دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، جمهوری اسلامی ایران
Email: ghorbanzadeh@soc.ikiu.ac.ir



استناد به این مقاله:

فکوری روا، هادی و قاسمی، حاکم و آقایان، جواد و قربان زاده سوار، قربانعلی (۱۴۰۳). مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری، نشریه آیین حکمرانی، ۲ (۴). ۱۲۱-۱۵۸

[10.22034/ah.2025.2062780.1051](https://doi.org/10.22034/ah.2025.2062780.1051)

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۱۸
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۵
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۴/۰۱
تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱

چکیده

در عصر کنونی، جنگ شناختی به‌عنوان ابزاری نوین برای تأثیرگذاری بر افکار عمومی و رفتارهای جمعی جوامع شناخته می‌شود. در این بین نظام حکمرانی اسلامی به‌واسطه اتکا به مبانی دینی، اهمیت ویژه‌ای برای جهاد تبیین در مقابله با جنگ شناختی قائل است. این مقاله می‌کوشد با رویکرد توصیفی-تحلیلی و انجام مطالعات کتابخانه‌ای، جایگاه و نقش راهبردی جهاد تبیین را در عرصه حکمرانی اسلامی برای مقابله با جنگ شناختی بر اساس نظام اندیشه مقام معظم رهبری، با روش تحلیل مضمون توسط نرم‌افزار MAXQDA تحلیل کند. دستاوردهای پژوهش، نشانگر آن است که جنگ شناختی یکی از مهم‌ترین چالش‌های جوامع اسلامی در دهه‌های اخیر بوده است. از منظر حکمرانی اسلامی، مهم‌ترین راهبرد مقابله با جنگ شناختی، بهره‌گیری از جهاد تبیین است. با توجه به مضامین سازمان‌دهنده کارکرد گفتمان در جنگ شناختی و نقش آن در بازتولید مقاومت فرهنگی و فکری، جایگاه راهبردی نخبگان در تبیین حقیقت و حفظ انسجام اجتماعی در مواجهه با جنگ شناختی، جهاد تبیین به‌مثابه محور مقابله فرهنگی و بسترساز تقویت مقاومت اجتماعی در

۱. این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد اینجانب هادی فکوری روا با عنوان: «جایگاه جهاد تبیین در جنگ شناختی با توجه به اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب» در دانشگاه بین‌المللی امام خمینی با راهنمایی آقای دکتر حاکم قاسمی است.



جنگ شناختی، بصیرت، شجاعت و روشنگری، مؤلفه‌های بنیادین مقابله با تحریف و جنگ شناختی، صیانت از هویت اسلامی از راه تبیین معارف و گفتمان اهل بیت در برابر تحریف‌های شناختی، ضرورت تحلیل روان‌شناختی و شناختی جنگ شناختی برای درک لایه‌های پنهان و مقابله هوشمندانه با آن، مضمون فراگیر «جهاد تبیین راهبرد کلان حکمرانی اسلامی برای مقابله با جنگ شناختی و تحریف حقیقت» به‌دست آمد و نقش خواص برای تبیین گفتمان اسلامی، مقابله فرهنگی و جلوگیری از تحریف، به‌عنوان راهبرد اصلی مشخص شد.

واژگان کلیدی

حکمرانی اسلامی، جنگ شناختی، جهاد تبیین، رسانه، آگاهی‌بخشی.

مقدمه

یکی از اساسی‌ترین وظایف نظام دینی در منظومه حکمرانی اسلامی، دفاع از هویت ایمانی و مصون‌سازی جامعه اسلامی در برابر حمله‌های فکری و روانی دشمن است. در این راستا یکی از پیچیده‌ترین و نوپدیدترین عرصه‌های مواجهه دشمنان با جمهوری اسلامی ایران، جنگ شناختی است. از جمله کارویژه‌های جنگ شناختی که می‌توان به آن اشاره کرد، تغییر نگرش در جامعه، مختل کردن دستگاه محاسباتی تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران، ایجاد جنگ اطلاعاتی، ایجاد گسست عاطفی - ادراکی بین توده‌ها و نخبگان با حاکمیت و درنهایت تضعیف و زوال سرمایه‌های اجتماعی است (حاجی‌زاده، ۱۴۰۱، ص ۱۱۵). از همین رو رسانه را می‌توان اصلی‌ترین ابزار این جنگ برشمرد (ابراهیمی‌فر، ۱۳۹۸، ص ۴۱).

نمونه روشن این تقابل، تبیین ناعادلانه و مغرضانه رسانه‌های غربی از اسلام، مسلمانان و جمهوری اسلامی ایران است؛ تقابلی که ریشه در تاریخ استعمار و برخورد تمدن‌های مادی‌گرا با تمدن و حیاتی اسلام دارد. ادوارد سعید، در نقد غرب‌محوری رسانه‌های غربی، به دو نکته بنیادین اشاره دارد: نخست، رویکرد تبعیض‌آمیز نسبت به اسلام؛ دوم، اهمیت راهبردی کشورهای اسلامی برای غرب، که سبب شده است تا دین اسلام به موضوعی مناسب برای سلطه‌گری و بهره‌برداری سیاسی بدل شود (گواهی، ۱۳۷۸، ص ۵).

روشن است که عامل اصلی این دشمنی، ترس تمدن غرب از بیداری امت اسلامی و صدور گفتمان مقاومت و استقلال از سوی ایران اسلامی است. پدیده ایران‌هراسی - به‌ویژه

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

در منطقه - معلول و محصول دو دسته عوامل ساختاری و غیرساختاری است (شریعتی‌نیا، ۱۳۸۹، ص ۲۰۷). از پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون، نظام سلطه با ابزارهای گوناگون - اعم از جنگ نظامی، تحریم اقتصادی، تهاجم فرهنگی و تخریب رسانه‌ای - به دنبال مهار گفتمان انقلاب اسلامی بوده است. در این بین جنگ شناختی، به‌عنوان جدیدترین و پیچیده‌ترین شیوه مقابله، با هدف تخریب سرمایه اجتماعی، ایجاد گسست میان مردم و نظام و اختلال در تصمیم‌سازی حاکمیتی، شکل گرفته است (دهشیری و سلامت، ۱۳۹۸، ص ۳۳).

مقابله با چنین تهدیدی، نیازمند راهبردی فعال، مؤمنانه و مبتنی بر حکمت است. رهبر معظم انقلاب اسلامی، در تبیین ابعاد این نبرد پیچیده، از مفاهیمی چون جنگ روایت‌ها، تحریف واقعیت‌ها و فتنه‌های ادراکی، پرده برداشته و راه نجات را در احیای جهاد تبیین دانسته‌اند (سلیمانی و ملکی، ۱۳۹۸، ص ۵۹).

از همین رو مسئله محوری پژوهش پیش رو، این است که نسبت جنگ شناختی با جهاد تبیین در گفتمان حکمرانی اسلامی چیست؟ و چگونه می‌توان با بهره‌گیری از این راهبرد قرآنی و انقلابی، جامعه را از بحران‌های شناختی مصون ساخت؟

فرضیه بنیادین مقاله، بر این استوار است که «جهاد تبیین» به‌عنوان متغیر مستقل، در چهارچوب حکمرانی اسلامی و با بهره‌گیری از عقلانیت دینی، نقشی تعیین‌کننده در ارتقای میزان تاب‌آوری ادراکی و تقویت سرمایه اجتماعی (به‌عنوان متغیرهای وابسته) در برابر جنگ شناختی ایفا می‌کند. این راهبرد با افزایش آگاهی عمومی، تعمیق ایمان و تحکیم عدالت، زمینه‌ساز شکل‌گیری حکمرانی مقاوم، آگاهانه و مردم‌پایه خواهد بود. روش این پژوهش، توصیفی - تحلیلی با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای و بیانات مقام معظم رهبری است و می‌کوشد با تحلیل مضمون بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی به‌وسیله نرم‌افزار MAXQDA، ضمن تبیین چستی جنگ شناختی و واکاوی جایگاه جهاد تبیین، الگویی مطلوب برای تقویت مصون‌سازی ادراکی جامعه اسلامی با تأکید بر نقش خواص جامعه در بستر حکمرانی اسلامی ارائه دهد.

در این راستا بیانات، سخنرانی‌ها و آثار ایشان پیرامون جنگ شناختی و جهاد تبیین،

به صورت نظام مند، کدگذاری و تحلیل شده است. فرایند تحلیل در سه سطح مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر انجام گرفته است. ابتدا نکات کلیدی شناسایی و به مضامین پایه تبدیل شده است؛ سپس این مضامین در قالب مفاهیم کلی تر سامان یافته و در نهایت، مضامین فراگیر - که نشانگر نظام فکری کلان رهبری در این حوزه است - استخراج و تحلیل شده است.

۱. پیشینه پژوهش

مطالعه منابع مرتبط با موضوع جنگ شناختی، نشان می دهد که هریک از پژوهشگران، به بخشی از جنبه های این پدیده پرداخته اند، اما بررسی ها نشانگر آن است که کمتر پژوهشی به تبیین این مسئله در چهارچوب اندیشه حکمرانی اسلامی بر اساس بیانات مقام معظم رهبری، پرداخته است.

پورقیومی (۱۳۹۷) در مقاله «مدیریت مقام معظم رهبری در فتنه ۸۸ با رویکرد مقابله با جنگ نرم»، به تحلیل مدیریت مقام معظم رهبری در مواجهه با فتنه ۸۸ و تهدیدات جنگ نرم می پردازد. این پژوهش نشان می دهد که ایشان با درک دقیق خطرات، با تبیین و تحلیل به موقع این تهدیدات، آگاهی عمومی را افزایش دادند و توانستند بحران را به خوبی مدیریت کنند. سیدی و قدیرزاده (۱۴۰۰) در مقاله «تحلیل راهبردهای مرتبط با نخبگان بر اساس دیدگاه های مقام معظم رهبری»، به بررسی دیدگاه های مقام معظم رهبری درباره نخبگان و سیاست های کلی کشور در این حوزه پرداخته است. این پژوهش نشان می دهد که نظرات مهم مقام معظم رهبری - مانند تولید علم و فکر و جریان سازی در سند راهبردی کشور در امور نخبگان - نادیده گرفته شده است.

نیکونهاد و بیوک (۱۴۰۳) بر این باورند که نبرد شناختی، نسل پنجم جنگ ها در ادبیات سیاسی و نظامی رایج در دنیا است که سه هدف اصلی فروپاشی اجتماعی، فروپاشی ساختاری و فروپاشی سرزمینی را به وسیله دو راهبرد اصلی بی ثبات سازی و نفوذ به صورت هدف مند، با بهره گیری از مجموعه ای از فناوری های هم گرا دنبال می کند. راه حل مقابله با جنگ شناختی در حوزه علوم اجتماعی و روان شناسی اجتماعی، آمادگی شناختی،

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

توانمندسازی شناختی یا ارتقای شناختی شهروندان است که رهبری معظم انقلاب، باتکیه بر ادبیات بومی و اسلامی از آن، تحت عنوان جهاد تبیین تعبیر کرده‌اند.

کبیری (۱۴۰۲) هم جنگ شناختی را گونه‌ای از جنگ رسانه‌ای تحلیل کرده و مقابله با آن را در ارتقای «سواد رسانه‌ای» و تعمیق درک عمومی از سازوکارهای جنگ روایت‌ها می‌داند. وی بر توانمندسازی شناختی جامعه در برابر بمباران اطلاعاتی رسانه‌های معاند، تأکید دارد.

تاجی (۱۴۰۲) به بررسی مصادیق جنگ شناختی در ایران پرداخته و از جمله ناآرامی‌های سال ۱۴۰۱ را در پرتو این نبرد تحلیل می‌کند. وی بر این باور است که رسانه‌های بیگانه، با بهره‌گیری از چهره‌های مشهور و تولید روایت‌های دروغین از وقایع، در ایجاد گسست اجتماعی و ادراکی می‌کوشند.

جوانی (۱۳۹۹) ریشه‌های این پدیده را در علوم شناختی می‌جوید و باور دارد که شناخت دقیق سازوکارهای روان‌شناختی و عصب‌شناسی، برای تبیین جنبه‌های گوناگون جنگ شناختی ضرورت دارد.

نصیری (۱۴۰۰) هم در کتاب خود با عنوان جنگ روایت‌ها، جنگ شناختی را جنگی مبتنی بر ایجاد اضطراب، یأس، بدبینی و سیاه‌نمایی در جامعه تحلیل کرده و آن را یکی از ابزارهای کلیدی دشمن برای تضعیف سرمایه اجتماعی، همدلی عمومی و اعتماد عمومی نسبت به حاکمیت می‌داند.

بررسی پیشنه، نشانگر این است که تلاش‌های قابل‌توجهی در تحلیل ابعاد گوناگون جنگ شناختی، انجام شده است، اما وجود نگاهی جامع و راهبردی به این موضوع بر مبنای اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در منابع موجود یافت نشد. افزون‌براین برخی از منابع مزبور، جنگ شناختی را با جنگ رسانه‌ای مترادف دانسته‌اند؛ حال آنکه مطابق با نگاه رهبر معظم انقلاب، جنگ شناختی، جنبه‌های ژرف‌تر و زیرساختی‌تری در نظام ادراک، تحلیل و تصمیم‌سازی افراد و جامعه دارد. این خلأ نظری و راهبردی، ضرورت پرداختن به این موضوع از منظر حکمرانی اسلامی را بیش از پیش نمایان می‌کند.

وجوه تمایز پژوهش حاضر

پژوهش پیش‌رو در مقایسه با آثار مشابه، از وجوه تمایز قابل توجهی برخوردار است که آن را از سطح صرف تحلیل نظری، فراتر برده و به رویکردی مسئله‌محور و ناظر به حکمرانی اسلامی ارتقا می‌بخشد. مهم‌ترین ویژگی‌های متمایز این پژوهش به شرح زیر است:

* ارائه تعریف به نسبت جامع از جنگ شناختی: در این پژوهش، جنگ شناختی نه تنها به مثابه پدیده‌ای رسانه‌ای، بلکه به عنوان نبردی چندلایه و پیچیده با ریشه‌های ژرف در علوم شناختی و اهداف بلندمدت در تغییر نگرش و ادراک عمومی جامعه تحلیل شده است. در این راستا، ابزارهای محوری این جنگ، به ویژه رسانه‌ها، شبکه‌های اجتماعی و فناوری‌های داده‌محور، به طور دقیق تبیین شده است.

* تبیین نسبت مفهومی و راهبردی میان جنگ شناختی و جهاد تبیین: این مقاله با استناد به بیانات راهبردی مقام معظم رهبری، جنگ شناختی را مصداقی از «تحریف آگاهانه حقایق» و «تسلط روایت دشمن» دانسته و «جهاد تبیین» را نه تنها راهکار دفاعی، بلکه راهبردی پیش‌دستانه در مقابله با این نبرد نرم معرفی می‌کند. در این چهارچوب، «تبیین» به مثابه یک وظیفه دینی، انقلابی و تمدنی تفسیر شده است.

* اتخاذ رویکردی عمل‌گرایانه به جهاد تبیین: برخلاف برخی پژوهش‌های صرفاً نظری، این مقاله به دنبال واکاوی جنبه‌های عملیاتی جهاد تبیین است. بدین معنا که تنها به تبیین مفهومی آن اکتفا نشده، بلکه به موضوعاتی از جمله شناسایی مخاطبان هدف در جهاد تبیین - اعم از نخبگان، عموم مردم، نسل جوان و بدنه مسئولان - تشخیص اولویت‌های محتوایی در امر تبیین با توجه به نیازهای اجتماعی و آسیب‌های شناختی موجود، معرفی الگوهای عملی در تبیین روایت صحیح از واقعیت‌ها و همچنین تبیین ثمرات فردی و اجتماعی این جهاد، در افزایش سرمایه اجتماعی و انسجام ملی، پرداخته است. به طور کلی پژوهش پیش‌رو، تلاشی برای پیوند زدن بین تحلیل نظری جنگ شناختی و اقدام عملی بر محور بیانات ولی‌فقیه، با هدف ارائه الگویی کارآمد و متناسب با اقتضائات حکمرانی اسلامی در عرصه تقابل نرم و شناختی با دشمن است.

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

۲. چهارچوب مفهومی

یکی از مباحث بنیادین در علوم شناختی، بررسی نحوه ورود و تأثیرگذاری رسانه‌ها بر مغز انسان است. به همین سبب هر اندازه کنشگری‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و فعالیت‌های رسانه‌ای بر مبنای اصول علوم شناختی طراحی و اجرا شود، میزان اثربخشی آن بر افکار عمومی افزایش خواهد یافت؛ چه در جهت موفقیت در القای گفتمان و چه در مهار بحران‌های ادراکی جامعه مطلوب باشد (عراقی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۱۴۳).

در جنگ شناختی، هنجارها، ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های اجتماعی از راه مهندسی ادراک، تغییر یافته و رفتار افراد در جهتی خاص هدایت می‌شود (حسن‌پور و حسینی، ۱۴۰۳، ص ۹۱). همچنین با توجه به ریشه‌دار بودن پدیده نفوذ در افکار عمومی، جنگ شناختی امتداد تاریخی این پدیده می‌باشد که اکنون با بهره‌گیری از فناوری‌های رسانه‌ای پیشرفته، به سطحی بی‌سابقه از دقت، عمق و شمول رسیده است (مؤمن، ۱۴۰۲، ص ۹۱).

ازسویی حکمرانی اسلامی الگویی از اداره جامعه است که مبتنی بر آموزه‌های دینی، ارزش‌های توحیدی و اخلاق الهی شکل می‌گیرد و در آن، قدرت سیاسی، مدیریت اجتماعی و هدایت فرهنگی با هدف تحقق عدالت، کرامت انسانی و رشد معنوی و مادی انسان سامان می‌یابد. این الگو، در تمایز با الگوهای سکولار غربی، نه بر مبنای اصالت فرد یا منافع اقتصادی، بلکه بر پایه ولایت الهی، عقلانیت و حیانی و مشارکت مؤمنانه مردم استوار است. در منظومه فکری اسلام، حکمرانی نه تنها فرایندی برای اعمال قدرت، بلکه رسالتی برای تحقق بندگی خدا و اقامه قسط در جامعه است. ازاین‌منظر حکمرانی اسلامی ناظر به سازوکارهایی است که بتوانند در بستر جامعه دینی، نظام تصمیم‌گیری، تخصیص منابع، سیاست‌گذاری فرهنگی و تربیتی و تنظیم روابط اجتماعی را بر اساس معیارهای شرعی، عقلانی و عادلانه هدایت کنند. در این چهارچوب، مفاهیمی همچون عدالت اجتماعی، مردم‌سالاری دینی، مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی، شفافیت، کرامت انسانی و رشد همزمان مادی و معنوی، عناصر کلیدی حکمرانی اسلامی به‌شمار می‌روند. افزون‌براین رهبری دینی به‌عنوان عنصر راهبردی در حکمرانی اسلامی، با دارا بودن مشروعیت الهی و مردمی، نقشی

اساسی در هدایت جامعه به سوی اهداف تمدنی اسلام ایفا می‌کند. بنابراین حکمرانی اسلامی را می‌توان الگویی تمدن‌ساز دانست که به دنبال شکل‌دهی به نظامی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است که در آن، انسان‌ها در سایه ایمان، عقلانیت، عدالت و آگاهی، مسیر تعالی فردی و اجتماعی را طی می‌کنند. این حکمرانی با تکابه ظرفیت‌های داخلی و ایمان عمومی، در برابر تهدیدهای نوین از جمله جنگ شناختی و بحران سرمایه اجتماعی، از راهبردهایی چون جهاد تبیین بهره می‌گیرد تا تاب‌آوری ادراکی جامعه را افزایش داده و مسیر تحقق جامعه اسلامی و تمدن نوین اسلامی را هموار کند.

در این مقاله، تلاش شده است تا افزون‌بر تبیین جنبه‌های گوناگون جنگ شناختی از دیدگاه حکمرانی اسلامی، به بررسی نسبت آن با «جهاد تبیین» به عنوان راهکار مقابله‌ای در اندیشه مقام معظم رهبری پرداخته شود. مدل مفهومی مقاله، مبتنی بر اصولی چون روشنگری، پرهیز از سانسور حقایق، ارائه روایت نخست، جریان‌یابی آگاهی در جامعه و تقویت عقلانیت عمومی طراحی شده است. به طور خاص، «جهاد تبیین» در این چهارچوب، ابزاری برای بازسازی و ترمیم ادراکات عمومی، مصون‌سازی جامعه در برابر تحریف و جلوگیری از فروپاشی سرمایه‌های اجتماعی به‌شمار می‌آید.

ارائه روایت اصیل و مستند از واقعیت‌های جامعه و تحولات داخلی و خارجی، نقشی کلیدی در کاهش آسیب‌پذیری شناختی دارد؛ به‌ویژه زمانی که دشمن، با تکیه بر ابزارهای رسانه‌ای، به دنبال ساخت‌زدایی از ادراک مردم و القای ناامیدی و بی‌اعتمادی نسبت به نظام است. از این رو، جهاد تبیین با محوریت شفاف‌سازی، اطلاع‌رسانی مستند و اقناع‌سازی عقلانی در ذیل حکمرانی اسلامی، می‌تواند سپری مقاوم در برابر عملیات ادراکی دشمن فراهم سازد.

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

۳. مفاهیم کلیدی

۳-۱. حکمرانی اسلامی

اصطلاح «حکمرانی»، مفهومی ریشه‌دار و دیرینه در تاریخ اندیشه سیاسی و تمدن بشری است. «حکمرانی» به مجموعه فرایندهای مرتبط با تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری، اجرا و حتی عدم اجرای تصمیمات در نظام‌های اجتماعی و سیاسی اطلاق می‌شود (رضایی و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۱۱). این مفهوم، کلیه سازوکارهایی را دربرمی‌گیرد که به وسیله آن‌ها، قدرت در ساختارهای اجتماعی توزیع، اعمال و نهادینه می‌شود. فرایند حکمرانی ممکن است از راه وضع قوانین، نهادسازی، ایجاد و تقویت هنجارهای اجتماعی و یا حتی از رهگذر سازوکارهای غیررسمی اعمال قدرت صورت بپذیرد (بویر، ۲۰۱۲).

«حکمرانی اسلامی»، نوعی از حکمرانی است که دارای جنبه‌های معنایی و معرفتی خاص خود است که تنها در قالب چهارچوب‌های رایج معرفت‌شناسی مادی و مدرن، قابل تحلیل کامل نیست. غایت حکمرانی اسلامی، تحقق حیات طیبه در جامعه اسلامی است؛ حیات طیبه‌ای که ناظر به زیستی سعادت‌مندان، عادلانه، توحیدی و تعالی بخش در سطح فردی و اجتماعی است. در این معنا حیات طیبه، معادل تحقق نوعی نظم اجتماعی متوازن، با صبغه الهی و متکی بر پذیرش مبانی دینی و اجرای ارزش‌های اسلامی در همه عرصه‌های زندگی فردی و جمعی شمرده می‌شود (قجری و نوربخش، ۱۴۰۰). در این چهارچوب، حکمرانی به معنای هدایت، تدبیر، سیاست‌گذاری و اجرای راهبردهایی تعریف می‌شود که تحقق هدف عالی حیات طیبه را از مسیر همکاری نهادها، مردم و مسئولان در بستر نظام اسلامی دنبال می‌کند. چنانچه نظام اسلامی را متشکل از دو ساحت «ساختاری» و «فرایندی» بدانیم، حکمرانی اسلامی، مسئول سامان‌دهی فرایندهایی است که در جهت تنظیم و توازن روابط میان اجزای ساختاری جامعه اسلامی حرکت می‌کند؛ اجزایی همچون مردم، دولت، نهادهای قانون‌گذاری، اجرایی، قضایی، اقتصادی، فرهنگی، مذهبی، امنیتی و نظامی (رضایی و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۱۲۲).

در بنیان‌های نظری حکمرانی اسلامی، رجوع به آموزه‌های قرآنی، سنت نبوی و سایر منابع اصیل اسلامی، جایگاهی اساسی دارد. در این‌منظر حکمرانی نه تنها به‌مثابه روندی برای اتخاذ و اجرای تصمیمات سیاسی، بلکه مفهومی فراتر از نگاه تقلیل‌گرایانه علوم سیاسی رایج دانسته می‌شود. در نگاه قرآنی، حکمرانی، واجد وجوهی همچون الهی‌بودن، خلافت‌محوری و ولایت‌مداری است که زمینه‌ساز رشد، تعالی و کمال انسان در پرتو توحید و عبودیت است (بردبار و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۰/ جوادی آملی، ۱۳۷۲).

۲-۳. جنگ شناختی

جنگ شناختی، به‌معنای هدف‌گیری قوه ادراک و تشخیص افراد جامعه - اعم از نخبگان و عموم مردم - با هدف تغییر در باورها، هنجارها، ارزش‌ها، نگرش‌ها و درنهایت، رفتار اجتماعی، به‌وسیله مدیریت ادراک و عملیات روانی است (نوریه و بهتری، ۱۴۰۱، ص ۲). این نوع جنگ، صورت تکامل‌یافته‌تری از جنگ نرم است که در آن، رسانه‌های نوین، شبکه‌های اجتماعی و نرم‌افزارهای کاربردی اطلاعاتی، زیرساخت‌های اصلی عملیات دشمن را شکل می‌دهند. در این جنگ، مغز انسان به‌عنوان میدان اصلی نبرد تلقی شده و «ادراک»، به‌مثابه مهم‌ترین هدف تهاجم به‌شمار می‌آید. مهم‌ترین رهاورد جنگ شناختی، تلفات انسانی آن است (آشتیانی و همکاران، ۱۴۰۴، ص ۱۹۷).

۳-۳. جهاد

جهاد در لغت از ماده جهد، به‌معنای مشقت است (احمدبن‌فارس، ج ۱، ص ۴۸۶). جهاد در اصطلاح شرعی، به بذل جان، مال و توان خویش در راه اعتلای کلمه اسلام و اقامه شعائر ایمان گفته می‌شود (مطلق جهاد) (نجفی جواهری، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۳).

در ادبیات اسلامی، «جهاد» ناظر به تلاش همه‌جانبه در برابر دشمن است؛ نه تنها در میدان نظامی، بلکه در عرصه‌های علمی، فرهنگی، رسانه‌ای و فکری. رهبر انقلاب، جهاد را معادل «مبارزه» با مانع و خصم تعریف می‌کنند و بر وجود دو رکن اساسی در آن تأکید دارند:

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

نخست، تلاش و تحرک فعالانه؛ دوم، مواجهه با دشمن.^۱

۳-۴. تبیین

واژه «تبیین» در بسیاری از آیات قرآن، به معنای ظهور و انکشاف و وضوح آمده است. بیان، به معنای پرده‌برداری از چیزی است؛ خواه به وسیله نطق بوده باشد یا نوشتن یا اشاره (مکارم شیرازی، ۱۳۹۵، ص ۲۱۳). «تبیین» هم در منابع اسلامی، به معنای روشن‌گری، کشف حقیقت و بازنمایی عقلانی واقعیت‌هاست؛ خواه به زبان، قلم یا هر ابزار ارتباطی دیگر.

۳-۵. جهاد تبیین

رهبر معظم انقلاب، «جهاد تبیین» را گونه‌ای «جهاد فکری» تعریف می‌کنند که هدف آن، مقابله با غفلت‌افکنی و تحریف ذهنی از سوی دشمن است. ایشان این جهاد را هم‌سنگ جهاد نظامی و بلکه در شرایط کنونی، از آن مهم‌تر می‌دانند؛ چراکه دشمن امروزی، بیشتر در پی دستکاری دستگاه محاسباتی مردم - به‌ویژه نخبگان - است. ایشان همچنین می‌فرمایند: «معیار جهاد، همان چیزی است که امروز در زبان فارسی ما در کلمه «مبارزه» وجود دارد».^۲ ایشان بر این باورند که «در مبارزه، دو چیز به‌طور حتم لازم است: اول اینکه در آن جدّ، جهد و تلاش و تحرک باشد؛ دوم اینکه در مقابلش، دشمنی باشد. مبارزه، در آنجاکه دشمن نیست، معنا ندارد. پس جهاد، متقوم بر این دو رکن است: یکی اینکه در آن جدّ و جهد باشد؛ دیگر اینکه در مقابل دشمن باشد».^۳

همچنین مقام معظم رهبری در ضمن تعریف جهاد، شعبه‌های جهاد را چنین می‌فرماید: جهاد یعنی مبارزه. در زبان فارسی، جنگ و ستیزه‌گری معنای مبارزه را نمی‌دهد. می‌گویی

۱. بیانات رهبری در دیدار با اساتید دانشگاه در تاریخ ۱۴/۰۶/۱۳۸۹. آدرس:

<https://khl.link/f/10055>

۲. بیانات رهبری در آغاز درس خارج فقه در تاریخ ۲۰/۰۶/۱۳۷۳. آدرس:

<https://khl.link/f/2723>

۳. همان.

من دارم مبارزه می‌کنم، مبارزه علمی می‌کنم، مبارزه اجتماعی می‌کنم، مبارزه سیاسی می‌کنم، مبارزه مسلحانه می‌کنم؛ همه اینها مبارزه است و معنا دارد. مبارزه یعنی تلاش پُرنیرو درمقابل یک مانع یا یک دشمن. اگر هیچ مانعی درمقابل انسان نباشد، مبارزه وجود ندارد. اگر انسان با این موانع درگیر شود و بکوشد آنها را از میان بردارد، این می‌شود مبارزه. جهاد در زبان عربی عیناً به‌همین معناست؛ یعنی مبارزه. جهاد در قرآن و حدیث هم به‌همین معناست؛ همه‌جا به‌معنای جنگ مسلحانه نیست. البته یک جا، با جنگ مسلحانه تطبیق می‌کند، یک جا هم با جنگ غیرمسلحانه تطبیق می‌کند.^۱

در بیانات ایشان، جهاد تبیین، کنشی سیاسی، فرهنگی و امنیتی است که با روش‌های نرم، مانع از استحاله باورها و تغییر هویت فرهنگی - انقلابی جامعه اسلامی می‌شود. همچنین از دیدگاه ایشان، تبیین بی‌تعصب، صراحت در بیان حق، روشنگری، شفاف‌سازی و بصیرت‌افزایی، ارکان اصلی این جهاد است. در این فرایند، نخبگان، عهده‌دار نقش راهبردی در تولید و اشاعه‌گفتمان صحیح هستند (خامنه‌ای، ۱۴۰۲، ص ۹۳).

۴. تاریخچه، ابعاد و اهداف جنگ شناختی

اصطلاح جنگ شناختی، هرچند مفهومی نو در ادبیات نظامی و امنیتی است، اما ریشه در تحولات پس از جنگ سرد دارد. جیمز جوردانو (James Giordano)، از متخصصان پیشروی علوم اعصاب، مغز را میدان نبرد قرن بیست‌ویکم نامید (حاجی‌زاده، ۱۳۹۶، ص ۸۰). جنگ شناختی، نشانگر هم‌گرایی همه‌عنصری است که از زمان ظهور این اصطلاح در دهه ۱۹۹۰م، تحت تأثیر مفهوم جنگ اطلاعات مورد بی‌توجهی قرار گرفته بود. با این حال، سازمان‌های نظامی و اطلاعاتی دریافته‌اند که جنگ شناختی، جنگ اطلاعاتی است که به آن، جنبه‌های دیگر اضافه شده است (مقدم‌فر، ۱۴۰۰، ص ۸۵). هدف‌گیری نظام باورها و نگرش‌ها، تضعیف سرمایه‌های اجتماعی و معنوی، مدیریت رفتار عمومی، تضعیف ایمان به نظام اسلامی، تهاجم به منبع ادراک از دیگر جنبه‌های جنگ شناختی هست (نوریه و بهتری، ۱۴۰۱، ص ۴).

۱. بیانات رهبری در دیدار با رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت در تاریخ ۱۳۸۳/۰۸/۲۰. آدرس:

<https://khl.ink/f/3259>

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

در بستر حکمرانی، جنگ شناختی، پدیده‌ای استراتژیک در چهارچوب قدرت نرم به‌شماره می‌آید که هدف آن، اعمال سلطه بر «ادراک جمعی» و «ظرفیت تصمیم‌سازی» بازیگران سیاسی، نخبگان و آحاد مردم یک نظام اجتماعی است (مقدم‌فر، ۱۴۰۰، ص ۹۱). در فضای حکمرانی، کنترل یا هدایت این ادراکات می‌تواند به تغییر رفتارهای سیاسی، تضعیف انسجام اجتماعی و اختلال در سازوکارهای مشروعیت‌ساز منجر شود. جنگ شناختی از منظر اهداف کلان، به‌دنبال تحقق دو مؤلفه مکمل و گاه هم‌پوشان است:

۴-۱. بی‌ثبات‌سازی به‌مثابه راهبرد تضعیف انسجام حکمرانی

اولین هدف جنگ شناختی، تخریب انسجام ساختاری و گفتمانی یک نظام حکمرانی است. این هدف با بهره‌گیری از تکنیک‌های روان‌پژوهی اجتماعی، عملیات رسانه‌ای و مهندسی افکار عمومی، شکاف‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و قومی را تعمیق می‌بخشد. هدف نهایی این راهبرد، از کار انداختن ظرفیت‌های حکمرانی مشارکتی از راه تضعیف سرمایه اجتماعی، افزایش چندقطبی‌سازی و از بین بردن اعتماد عمومی به نهادهای رسمی است (کشاورز، ۱۴۰۳، ص ۱۶۰).

۴-۲. نفوذ در دستگاه محاسباتی نخبگان و توده‌ها

دومین هدف اساسی جنگ شناختی، نفوذ و دستکاری در نظام ادراکی و محاسبات راهبردی نخبگان، مسئولان و افکار عمومی است. این نفوذ، از راه تولید روایت‌های بدیل، ایجاد تردید در گزاره‌های بنیادین و ارائه قرائت‌های جعلی از واقعیت پیگیری می‌شود تا بدین‌وسیله رفتار بازیگران هدف، با اهداف مهاجم هم‌راستا شود. در این چهارچوب، مهاجم نه با اشغال سرزمینی، بلکه با تسخیر ذهن‌ها، به‌دنبال استحاله حکمرانی است (علویان و محمدی‌راد، ۱۳۹۶، ص ۲۳).

۵. جهاد تبیین، کنشی راهبردی در حکمرانی اسلامی

جهاد تبیین، در منظومه اندیشه سیاسی رهبر انقلاب اسلامی، پاسخی راهبردی به

جنگ شناختی است. این جهاد، تلاشی آگاهانه، مداوم و سازمان‌یافته برای روشننگری افکار عمومی و مقابله با تحریف واقعیت‌هاست. به تعبیری جهاد تبیین، سدی معرفتی و گفتمانی در برابر نفوذ دشمن در حوزه ذهن و اندیشه شمرده می‌شود. در نظر ایشان، «جهاد تبیین یک فریضه قطعی و یک فریضه فوری است و هرکسی که می‌تواند، باید اقدام کند».^۱

۶. نسبت جهاد تبیین با جنگ شناختی

باتوجه به اهداف دوگانه جنگ شناختی (بی‌ثبات‌سازی و نفوذ)، جهاد تبیین از دیدگاه حکمرانی اسلامی، به مثابه راهبردی دفاعی - بازدارنده مطرح می‌شود. رهبر انقلاب در تبیین خطر نفوذ، از تلاش دشمن برای تغییر هویت جوان ایرانی یاد می‌کنند و تأکید دارند که اگر دستگاه فکری نخبگان و نسل جوان، دچار استحاله شود، دیگر نیازی به تهاجم فیزیکی نیست. جهاد تبیین، ابزار دفاعی در این مواجهه است. ایشان می‌فرمایند: «یکی از جهادها هم جهاد فکری است؛ چون دشمن ممکن است ما را غافل کند، فکر ما را منحرف سازد و دچار خطا و اشتباه گرداند؛ هرکس که در راه روشننگری فکر مردم، تلاشی بکند، از انحرافی جلوگیری نماید و مانع سوءفهمی شود، از آنجاکه در مقابله با دشمن است، تلاشش جهاد نامیده می‌شود؛ آن هم جهادی که شاید امروز، مهم محسوب می‌شود».^۲

بنابراین جهاد تبیین، مقابله با تلاش‌های دشمن در راستای غفلت‌سازی، انحراف افکار و به نوعی تغییر دستگاه محاسباتی عموم هست و «آنچه وظیفه همه ملت اسلام و همه امت اسلام است، مبارزه برای روشننگری است؛ این در درجه اول. هم علما مسئولند، هم روشنفکران مسئولند، هم تحصیل‌کرده‌ها مسئولند، هم همه کسانی که منبری دارند، تربیونی دارند، مسئولند که روشننگری کنند و حقایق دنیای اسلام را برای مردمی که نمی‌دانند بیان

۱. بیانات رهبری در دیدار با فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش در تاریخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۹. آدرس:

<https://khl.ink/f/49572>

۲. بیانات رهبری در دیدار با فرماندهان لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله ﷺ در تاریخ ۱۳۷۵/۰۳/۲۰. آدرس:

<https://khl.ink/f/4790>

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

کنند. این روشنگری، جهاد است. جهاد فقط شمشیرگرفتن و جنگ کردن در میدان قتال نیست؛ جهاد شامل جهاد فکری، جهاد عملی، جهاد تبیینی و تبلیغی و جهاد مالی است.^۱

۷. پیامدها و آثار راهبردی جهاد تبیین

پس از اینکه جایگاه و اهمیت جهاد تبیین و ضروری تر بودن نسبت به فضای کنونی، وضوح پیدا کرد، بر پایه بیانات رهبری، آثار راهبردی جهاد تبیین را می توان در چند سطح تحلیل کرد:

* بازتولید گفتمان انقلاب اسلامی و مطالبه‌گری عمومی؛^۲

* تداوم زنجیره توأسی به حق و انسجام اجتماعی؛^۳

* عملیاتی شدن معارف دینی در حکمرانی؛^۴

* ارتقای ضریب تاب‌آوری افکار عمومی در برابر جنگ شناختی؛^۵

* حفظ حضور فعال مردم در صحنه تصمیم‌گیری و دفاع از نظام.^۶

۸. موضوعات اولویت‌دار در جهاد تبیین

مجاهد عرصه تبلیغ، خود را موظف می‌داند تا در هر عرصه‌ای که نیاز است به تبیین و

۱. بیانات رهبری در دیدار با قاریان و حافظان برتر شرکت‌کننده در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم در تاریخ ۱۳۹۵/۰۲/۲۹. آدرس:

<https://khl.ink/f/33125>

۲. بیانات رهبری در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری در تاریخ ۱۳۹۲/۱۲/۱۵. آدرس:

<https://khl.ink/f/25696>

۳. بیانات رهبری در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث در تاریخ ۱۳۹۹/۱۲/۲۱. آدرس:

<https://khl.ink/f/47510>

۴. بیانات در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری در تاریخ ۱۳۹۹/۱۲/۰۴. آدرس:

<https://khl.ink/f/47396>

۵. بیانات رهبری در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی در تاریخ ۱۳۹۲/۰۲/۰۹. آدرس:

<https://khl.ink/f/22405>

۶. بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی اساتید دانشگاه‌های جهان اسلام و بیداری اسلامی در تاریخ ۱۳۹۱/۰۹/۲۱. آدرس:

<https://khl.ink/f/21741>

تبلیغ بپردازد. در این قسمت، برخی از مهم‌ترین موضوعاتی که از سوی رهبر معظم انقلاب جهت تبیین مشخص شده است، فهرست می‌شود:

۸-۱. مبانی، اصول و ارزش‌های اسلامی و انقلابی

ایشان همواره تأکید فراوانی بر توجه و تبیین مبانی و ارزش‌های اسلام، انقلاب و قانون اساسی که بر مبنای همین اصول بنا شده، داشته است. به‌عنوان نمونه قانون اساسی را تشبیه به ستون‌ها و پی‌های یک بنا می‌داند که همه تلاش دشمن، بر این است که این ستون‌ها و پی‌ها را فرو بریزد.^۱

یکی از اساسی‌ترین جنبه‌های جنگ شناختی، تغییر باورهای نظام به‌وسیله دشمن است؛ مسئله‌ای که ایشان در بیانات بالا، روشنگری در این باره را از مهم‌ترین اولویت‌های جهاد تبیین می‌داند؛ چراکه دشمن با تحریف باورهای اصولی یک ملت، به‌دنبال استحاله آن در جنبه‌های گوناگون است. در ادامه به برخی از مهم‌ترین موضوعات مطرح‌شده به‌وسیله رهبری، تحت عنوان مبانی و اصول اشاره می‌شود:

اعتقادات بنیادین^۲، مبانی ارزشی و قانون اساسی^۳، حاکمیت دین^۴، جمهوری اسلامی^۵، خط امام^۶، اندیشه مقاومت^۱ منطق استکبارستیزی^۲، هویت ملی^۳، اهداف و آرمان‌های

۱. بیانات رهبری در دیدار کارگزاران نظام در تاریخ ۱۳۸۲/۰۵/۱۵. آدرس:

<https://khl.ink/f/3186>

۲. بیانات رهبری در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری در تاریخ ۱۳۹۳/۰۶/۱۳. آدرس:

<https://khl.ink/f/27356>

۳. بیانات رهبری در دیدار کارگزاران نظام در تاریخ ۱۳۸۲/۰۵/۱۵. آدرس:

<https://khl.ink/f/3186>

۴. بیانات رهبری در شروع درس خارج فقه سال ۱۳۸۰ در تاریخ ۱۳۸۰/۰۶/۱۹. آدرس:

<https://khl.ink/f/26692>

۵. بیانات رهبری در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت در تاریخ ۱۳۹۰/۰۶/۰۶. آدرس:

<https://khl.ink/f/17106>

۶. بیانات رهبری در مراسم هشتمین سالگرد رحلت امام خمینی علیه السلام در تاریخ ۱۳۷۶/۰۳/۱۴. آدرس:

<https://khl.ink/f/2843>

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

انقلاب^۱، اقتصاد مقاومتی^۲، دستاوردهای انقلاب^۳، سیره شهدا^۴، ضرورت تکیه بر توان داخلی برای حل مشکلات^۵.

۸-۲. زن و خانواده

از نظر مقام معظم رهبری، یکی از مسائل مهم دیگر یک جامعه، تبیین نظر اسلام درباره حقوق زن و جایگاه خانواده می‌باشد. انتظار ایشان این است که از افرادی که از معارف اسلامی آگاهی دارند و همچنین خود بانوان، نظر اسلام را در این باره به اطلاع جامعه زنان برسانند.^۶ تبیین جایگاه مادری، حقوق زن^۷، خانواده^۸، حجاب^۹ برخی از محوری‌ترین موضوعات

۱. بیانات رهبری در دیدار با دانش‌آموزان و دانشجویان در تاریخ ۱۳۹۷/۰۸/۱۲. آدرس:

<https://khl.ink/f/40821>

۲. بیانات رهبری در خطبه‌های نماز جمعه در تاریخ ۱۳۷۶/۱۰/۲۶. آدرس:

<https://khl.ink/f/2869>

۳. بیانات رهبری در دانشگاه فرهنگیان در تاریخ ۱۳۹۷/۰۲/۱۹. آدرس:

<https://khl.ink/f/39542>

۴. بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی اساتید دانشگاه‌های جهان اسلام و بیداری اسلامی در تاریخ ۱۳۹۱/۰۹/۲۱. آدرس:

<https://khl.ink/f/21741>

۵. بیانات رهبری در دیدار دانشجویان در تاریخ ۱۳۹۱/۰۵/۱۶. آدرس:

<https://khl.ink/f/20686>

۶. بیانات رهبری در ارتباط تصویری با مردم آذربایجان شرقی در تاریخ ۱۳۹۹/۱۱/۲۹. آدرس:

<https://khl.ink/f/47366>

۷. بیانات رهبری در دیدار با دست‌اندرکاران راهیان نور در تاریخ ۱۳۹۵/۱۲/۱۶. آدرس:

<https://khl.ink/f/35917>

۸. بیانات رهبری در دیدار با رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری در تاریخ ۱۳۹۶/۰۶/۳۰. آدرس:

<https://khl.ink/f/37721>

۹. بیانات در دیدار با جمعی از زنان در تاریخ ۱۳۷۶/۰۷/۳۰. آدرس:

<https://khl.ink/f/2859>

۱۰. همان.

۱۱. بیانات رهبری در ارتباط تصویری با مداحان در تاریخ ۱۳۹۹/۱۱/۱۵. آدرس:

<https://khl.ink/f/47254>

مربوط به زن و خانواده‌اند که دشمن در جنگ شناختی، سعی دارد این سرمایه‌های اجتماعی و معنوی را از بین ببرد.

۸-۳. دشمن و راهبردهای آن

دشمن و انواع خباثت‌ها و کارشکنی‌های آن، موضوع مهمی دیگری است که به نظر رهبری نیازمند تبیین است و توصیه دارد که اقسام دشمنی‌های موجود در این چند دهه - اعم از جنگ، تحریم، تهمت، نفوذ، توطئه، ایجاد اختلاف داخلی و کار امنیتی و فرهنگی دشمن - برای نسل نوپدید و جوان تبیین بشود.^۲

اتحاد و پرهیز از اختلاف^۳، دشمن و نقشه‌هایش^۴، نفوذ^۵، تاریخ معاصر و مشروطه^۶، موضوعاتی هستند که نه تنها محتوای جهاد تبیین هستند، بلکه خطوط قرمز جنگ شناختی شمرده می‌شوند و باید با حساسیت راهبردی از آن‌ها صیانت شود.

۹. افشار مسئول در جهاد تبیین از منظر حکمرانی اسلامی

در نظام حکمرانی اسلامی، جهاد تبیین، واجبی عام بر دوش آحاد امت اسلامی است؛

۱. بیانات رهبری در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی در تاریخ ۱۳۷۷/۱۲/۰۴. آدرس:

<https://khl.ink/f/7571>

۲. بیانات رهبری در دیدار با اعضای شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی در تاریخ ۱۳۹۶/۱۰/۰۶. آدرس:

<https://khl.ink/f/38575>

۳. بیانات رهبری در دیدار جمعی از روحانیون در تاریخ ۱۳۷۶/۱۰/۰۳. آدرس:

<https://khl.ink/f/2867>

۴. بیانات رهبری در دیدار با اعضای شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی در تاریخ ۱۳۹۶/۱۰/۰۶. آدرس:

<https://khl.ink/f/38575>

۵. بیانات رهبری در دیدار با فرماندهان گردان‌های بسیج در تاریخ ۱۳۹۴/۰۹/۰۴. آدرس:

<https://khl.ink/f/31519>

۶. بیانات رهبری در خطبه‌های نماز جمعه در تاریخ ۱۳۷۸/۰۷/۰۹. آدرس:

<https://khl.ink/f/2974>

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

امری که قرآن کریم و سیره معصومین^{علیهم‌السلام} بارها بر آن تأکید کرده‌اند. گرچه همه اقشار جامعه، نسبت به روشنگری، تبیین معارف الهی و دفاع معرفتی از ارزش‌های اسلامی مسئول هستند، اما بر اساس آموزه‌های دینی و رهنمودهای رهبری الهی انقلاب اسلامی، مسئولیت صفوف پیشرو و اثرگذار (نخبگان)، مضاعف تعریف شده است.

۹-۱. مسئولان نظام اسلامی

مسئولان در منظومه حکمرانی اسلامی، جایگاهی ممتاز دارند؛ زیرا ارتباط وثیق و صمیمی با مردم و شنیدن بی‌واسطه آرا و انتقادات آنان، همواره از جمله اوامر حاکم اسلامی بوده است. این ارتباط، حربه‌ای مؤثر جهت خنثی‌سازی عملیات شناختی دشمنان نظام و ایجاد امید و پایداری در دل مردم شمرده می‌شود.

مسئولین و متولیان اداره امور کشور، با عملکرد خود، نقش بسیار مهمی در خنثی‌کردن هدف اول جنگ شناختی - یعنی بی‌ثباتی در اوضاع کشور - دارند؛ چراکه دشمن به دنبال شکاف بین مردم با مسئولین خویش است و به نوعی، آنها را مقابل یکدیگر قرار می‌دهد و طوری القا می‌کند که امور محوله، به درستی انجام نمی‌شود و مسئولین آنها، ناکارآمد می‌باشند و در نهایت بذر ناامیدی را در دل مردم می‌کارند. در اینجا راهکاری که رهبری ارائه می‌دهد ارتباط مداوم، رودررو و همچنین شنیدن مشکلات مردم از نزدیک است.^۱

۹-۲. علما و روحانیون (حوزه علمیه)

نقش بی‌بدیل علمای دین در حکمرانی اسلامی، مبتنی بر روشنگری و تبلیغ مستمر پیام الهی است. حوزه‌های علمیه موظف هستند با روحیه جهادی و شناخت مقتضیات زمانه، به صورت فعال، عرصه تبلیغ و تبیین را پیش ببرند. ارتباط مستقیم با مردم و پاسخ به شبهات دینی و اجتماعی، مؤلفه کلیدی در مواجهه با جنگ شناختی و عملیات رسانه‌ای دشمنان

۱. بیانات رهبری در دیدار با اعضای هیئت دولت سیزدهم در تاریخ ۱۴۰۳/۰۴/۱۷. آدرس:

<https://khl.ink/f/56951>

اسلام است. تربیت مجاهدان فرهنگی، ارتقای مبانی معنوی و اخلاقی و اهتمام به نوگرایی در ابزار تبلیغ، از توصیه‌های کلیدی رهبر انقلاب اسلامی به نهاد روحانیت است. مقام معظم رهبری، بر اهمیت ارتباط مستقیم علما با مردم تأکید فراوانی دارد و بر این باور است که این ارتباط هیچ جایگزینی ندارد. روشنگری دینی، به‌عنوان قدرتی مهم در برابر حملات دشمن به‌شمار می‌رود.^۱

در تعریف جنگ شناختی، اشاره شد که دشمن به‌دنبال تغییر باورها، هنجارها و ارزش‌های موجود در میان یک ملت با تبلیغات گسترده است. رهبری معتقدند که علاج این پروپاگاندا، تبیین از زبان‌های مختلف و از حنجره‌های گوناگون، یعنی تبلیغ در برابر تبلیغ است.^۲ رهبر معظم انقلاب بیان می‌کنند که اولویت اول حوزه‌های علمیه تبلیغ دین است^۳ و برای تحقق این امر، داشتن روحیه جهادی و شناخت صحیح مخاطب، ضروری است. ایشان در پیام خود به همایش صدسالگی تأسیس حوزه علمیه قم، رویکرد تهاجمی در تبلیغ را لازم می‌دانند و پرورش مجاهدان فرهنگی و تدارک امکانات آموزشی را از اولویت‌های حوزه علمیه می‌شمارند.^۴

۹-۳. دانشگاهیان

در هندسه حکمرانی اسلامی، دانشگاه و نخبگان علمی نقش پیشران در پیشبرد عقلانیت، بصیرت اجتماعی و هدایت فکری جامعه ایفا می‌کنند. دانشگاه، به‌عنوان ابزاری فعال در جهت حرکت و ایجاد امید در جامعه، نقش پشتیبانی از حکومت و مردم و همچنین وسیله‌ای

۱. بیانات رهبری در دیدار با جمعی از روحانیون استان کرمان در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۱۱. آدرس:

<https://khl.ink/f/3279>

۲. بیانات رهبری در دیدار با مردم قم در تاریخ ۱۴۰۱/۱۰/۱۹. آدرس:

<https://khl.ink/f/51707>

۳. بیانات رهبری در دیدار با مبلغین و طلاب حوزه‌های علمیه سراسر کشور. آدرس:

<https://khl.ink/f/53333>

۴. پیام رهبری به همایش یکصدمین سال‌بازتأسیس حوزه علمیه قم در تاریخ ۱۴۰۴/۰۲/۱۷. آدرس:

<https://khl.ink/f/60122>

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

برای روشنگری فکری به‌شمار می‌آید.^۱ در بیانات رهبری، دیدگاه گسترده‌تری درباره مفهوم دانشگاهیان وجود دارد که شامل دانشجویان، اساتید و به‌طور کلی جوانان می‌شود. ایشان در دیدارهای مختلف، اهمیت این قشر را در امر تبیین به خوبی تبیین کرده است. آیت‌الله خامنه‌ای، وظیفه جوانان را چنین توصیف می‌کند:

امروز وظیفه جوانان ما سنگین است؛ زیرا که نه تنها باید به حقیقت برسند و آن را تشخیص دهند، بلکه باید فضای پیرامون خود را نیز با بصیرت پر کرده و مسائل را روشنگری کنند.^۲

۹-۴. اهالی هنر و رسانه

جایگاه رسانه در حکمرانی اسلامی، حفاظت از نظام معرفتی جامعه و هدایت افکار عمومی است. رهبر معظم انقلاب، صداوسیما را به‌عنوان دانشگاهی برای تدریس اصول اسلام انقلابی معرفی می‌کند و ایده‌آل این سازمان را در انتقال پیام‌ها و مفاهیم اسلام ناب می‌داند.^۳ رسانه به‌عنوان مهم‌ترین ابزار در جنگ شناختی، دارای کارکردی حیاتی است. این ابزار، می‌تواند اهداف این جنگ را با کمترین هزینه و بیشترین تأثیر پیاده‌سازی کند. رهبر معظم انقلاب، رسانه ملی را مهم‌ترین دارایی در عرصه جنگ رسانه‌ای می‌داند و برای آن وظایفی مشخص کرده‌اند. این وظایف عبارتند از: رسیدن به یک تحلیل صحیح و واقع‌بینانه از شرایط کنونی انقلاب اسلامی و نظام اسلامی، مقایسه وضعیت فعلی نظام اسلامی با چهل‌سالگی کشورهای پیشرفته دنیا، بیان پیشرفت‌های معجزه‌آسا جمهوری اسلامی نسبت به سایر کشورها.^۴

۱. بیانات رهبری در دیدار با اعضای شورای مرکزی انجمن اسلامی مدرسین دانشگاه‌ها. آدرس:

<https://khl.ink/f/2353>

۲. بیانات رهبری در دیدار با دانشجویان و جوانان استان قم در تاریخ ۱۳۸۹/۰۸/۰۴. آدرس:

<https://khl.ink/f/10456>

۳. بیانات رهبری در دیدار با رئیس و جمعی از مدیران سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران در تاریخ ۱۳۶۹/۰۵/۰۷. آدرس:

<https://khl.ink/f/2338>

۴. بیانات رهبری در دیدار با شرکت‌کنندگان در نهمین همایش ملی «نخبگان فردا» در تاریخ ۱۳۹۴/۰۷/۲۲. آدرس:

<https://khl.ink/f/31105>

۹-۵. مداحان و شاعران

مداحان و شاعران مذهبی، با استفاده از زبان هنر و ادبیات، مخاطب را به شناخت بهتر وقایع تاریخی و آموزه‌های دینی ترغیب کرده و پایگاه‌های مذهبی را به مراکز تبیین معارف و بصیرت تبدیل می‌کنند. ترویج فضایل اخلاقی و بیان حقایق سیاسی روز، مأموریت محوری این قشر در منظومه حکمرانی اسلامی است. مقام معظم رهبری، توصیه می‌کنند که الگوی این قشر در امر تبیین، حضرت فاطمه زهرا علیها السلام باشد. رهبری هیئت‌های مذهبی را نه تنها به‌عنوان پایگاه، بلکه به‌عنوان مرکز تبیین مسائل دینی و فرهنگی می‌دانند.^۱

ارتقای معرفت و ایمان مخاطبان خود با انتخاب شعر درست و بیان خوب، روشنگری سیاسی، تبیین مسائل گوناگون سیاسی، ترویج اخلاق و رفتار اسلامی، بهره‌گیری از سیره و کتب علمای اخلاق در قالب هنر، از مأموریت‌های مهم این قشر می‌باشد.^۲

۱۰. تحقق حکمرانی از مسیر مردمی‌سازی نقش‌ها

اگر حکمرانی را افزایش نقش و مسئولیت نخبگان و مردم در اداره جامعه بدانیم (مفهومی که در بیانیه گام دوم انقلاب نیز برجسته است)، آنگاه حکمرانی تحقق بیرونی و عملیاتی خواهد یافت؛ چراکه در حکمرانی اسلامی:

- * حکومت، «هدایت‌گر» است، نه «جایگزین مردم»؛
- * مشروعیت مردمی از مشارکت و فهم مردم می‌جوشد، نه صرف اجرای بالا به پایین؛
- * کارآمدی نیز با فعال‌شدن ظرفیت‌های اجتماعی و نخبگانی معنا پیدا می‌کند؛
- * جهاد تبیین نیز ابزار اصلی حکمرانی برای تقویت تاب‌آوری فکری جامعه است.

۱. بیانات رهبری در دیدار با مداحان در تاریخ ۱۳/۱۰/۱۴۰۲. آدرس:

<https://khl.ink/f/54820>

۲. بیانات رهبری در دیدار با مداحان در تاریخ ۱۷/۱۲/۱۳۹۶. آدرس:

<https://khl.ink/f/39136>

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

۱۱. خلط مفهومی در حکومتی سازی جهاد تبیین (بدون نقش آفرینی اجتماعی)

اگر حکومت بخواهد به تنهایی جهاد تبیین را انجام دهد و نخبگان، دانشگاهیان، معلمان، طلاب، رسانه‌های مستقل و گروه‌های مردمی نقش مؤثر نداشته باشند، در این صورت چند خلط مفهومی و آسیب شکل می‌گیرد:

* جهاد تبیین به «تبلیغات رسمی» تقلیل می‌یابد و از جهاد مردمی معرفتی به دستور اداری از بالا، فروکاسته می‌شود؛

* ظرفیت‌های شناختی جامعه غیرفعال می‌ماند و جامعه در برابر جنگ شناختی، مصون نمی‌شود؛

* مشروعیت ادراک شده نظام، کاهش می‌یابد؛ چون مردم خود را مخاطب منفعل می‌دانند نه کنشگر فعال در تولید و انتقال حقیقت.

در نتیجه نه تبیین شکل می‌گیرد، نه حکمرانی تثبیت می‌شود و نه تاب‌آوری ادراکی افزایش می‌یابد. بنابراین تحقق بیرونی حکمرانی اسلامی، وابسته به فعال‌سازی جهاد تبیین در سطح اجتماعی و نخبگانی است. هرگونه تقلیل آن به اقدام صرفاً حکومتی، منجر به تحریف مفهوم حکمرانی، تضعیف سرمایه اجتماعی و شکست در برابر جنگ شناختی خواهد شد.

۱۲. تحلیل مضمون بیانات رهبری درباره جنگ شناختی

با هدف تحلیل نظام‌مند بیانات مقام معظم رهبری درباره جهاد تبیین و جنگ شناختی، با روش «تحلیل مضمون»، سخنرانی‌ها و آثار مرتبط ایشان، به صورت نظام‌مند، کدگذاری و در سه سطح مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر، طبق جدول زیر تحلیل شده‌اند. مضامین پایه، نمایانگر نکات کلیدی، مضامین سازمان‌دهنده، بیانگر طبقه‌بندی مفهومی و مضامین فراگیر، نشان‌دهنده چهارچوب کلان فکری مقام معظم رهبری در این حوزه هستند.

جدول ۱: مضامین پایه سازمان‌دهنده و فراگیر بیانات مقام معظم رهبری درباره جهاد تبیین و جنگ شناختی

مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
<p>* گفتمان، ابزار شکل‌دهی ذهن و قدرت در جنگ شناختی</p> <p>* تعارض معرفتی اسلام و غرب مدرن در جنگ شناختی و نقش تبیین عقلانی در بازسازی گفتمان مقاومت</p> <p>* لزوم شناخت استعمار نو و تحلیل نظم ناعادلانه جهانی</p> <p>* روشنگری برای تثبیت نظم انقلاب اسلامی در مواجهه با جنگ شناختی</p> <p>* تبیین حقایق قرآنی متناسب با سطح معرفتی مخاطبین در جنگ شناختی</p> <p>* مبارزه با تحریف از مسیر جهاد فکری و روشنگری</p>	<p>* کارکرد گفتمان حکمرانی اسلامی در جنگ شناختی و نقش آن در بازتولید مقاومت فرهنگی و فکری</p>	
<p>* نقش نخبگان در نبردهای شناختی؛ شرط پیشرفت ملی</p> <p>* ضرورت استقلال گفتمان ملی با نقش‌آفرینی نخبگان سیاسی</p> <p>* بیداری نخبگان و حفظ روشنگری در برابر انحراف فکری</p> <p>* تقویت بصیرت عمومی با تبیین حقیقت توسط نخبگان</p> <p>* نقش نخبگان در مقابله با جنگ شناختی</p> <p>* ضرورت بصیرت و تبیین بی‌تعصب حقایق به‌وسيله نخبگان، برای پیشگیری از خطاهای بزرگ در جنگ شناختی.</p> <p>* اغوای خواص به‌عنوان راهبرد دشمن در جنگ شناختی</p>	<p>* نقش کلیدی نخبگان و خواص در تبیین و روشنگری برای مقابله با جنگ شناختی</p>	<p>* جهاد تبیین، راهبرد کلان حکمرانی اسلامی برای مقابله با جنگ شناختی و تحریف حقیقت</p>
<p>* جهاد تبیین، وظیفه‌ای همگانی برای روشنگری و مقابله با جنگ شناختی</p> <p>* اهمیت روشنگری فضای شناختی در جنگ شناختی</p> <p>* نقش تبیین و کتاب‌خوانی در مقابله با جنگ شناختی</p> <p>* مساجد پایگاه معرفت، روشنگری و استقامت ملی در مقابله با جنگ شناختی</p>	<p>* جهاد تبیین، محور مقابله فرهنگی و بسترساز تقویت مقاومت اجتماعی در جنگ شناختی</p>	

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
<p>* هیئت، کانون جهاد تبیین و مقابله با جنگ شناختی</p> <p>* تبیین حقایق برای حفظ مشروعیت و مقابله با جنگ شناختی</p> <p>* روشنگری و تبیین معارف اسلامی راهبردی در رفع تحریف‌ها و مقابله با جنگ شناختی.</p>		
<p>* شجاعت اجتماعی و اخلاقی، عامل کلیدی مقابله با جنگ شناختی</p> <p>* لزوم شجاعت اخلاقی و اجتماعی در جهاد تبیین و مقابله با جنگ شناختی</p> <p>* بصیرت‌افزایی نخبگان و خواص برای تبیین حقایق در جنگ شناختی</p> <p>* ایستادگی خواص در جلوگیری از تزلزل پایه‌های جامعه اسلامی در جنگ شناختی</p> <p>* عمار یاسر، الگوی نخبگان در جنگ شناختی.</p> <p>* صراحت در تبیین حق به‌وسیله خواص، راهکار مقابله با فتنه‌ها</p>	<p>* بصیرت، شجاعت و روشنگری؛ مؤلفه‌های بنیادین مقابله با تحریف و جنگ شناختی</p>	
<p>* نقش جهاد فرهنگی و علمی در تقویت هویت ملی و مقاومت اجتماعی</p> <p>* تبیین درست اسلام و افشای تحریف‌ها، راهبرد مقابله با جنگ شناختی</p> <p>* تبیین معارف اسلامی رفع تحریف‌ها و استحکام اندیشه شیعی در جنگ شناختی</p> <p>* وفاداری و هوشیاری خواص، عامل اصلی مقاومت در جنگ شناختی</p> <p>* ضرورت شناخت حقیقت اسلام در مواجهه با تبلیغات منفی در جنگ شناختی</p>	<p>* صیانت از هویت اسلامی از طریق تبیین معارف و گفتمان اهل بیت در برابر تحریف‌های شناختی</p>	
<p>* ضرورت هوشیاری فرهنگی در مقابله با دشمن نامرئی</p> <p>* ابعاد عاطفی و هیجانی در جنگ شناختی</p> <p>* شناخت دقیق صحنه و بازیگران، پیش‌نیاز حرکت در نقشه انقلاب</p>	<p>* ضرورت تحلیل روان‌شناختی و شناختی جنگ شناختی، برای درک لایه‌های پنهان و مقابله هوشمندانه با آن</p>	

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

۱۳. یافته‌های پژوهش با رویکرد حکمرانی اسلامی

براساس تحلیل مضامین بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، جهاد تبیین، نه تنها یک وظیفه همگانی، بلکه راهبرد کلان حکمرانی اسلامی در مقابله با جنگ شناختی و تحریف واقعیت‌ها (مضمون فراگیر) است. در این چهارچوب، نقش نخبگان - اعم از افشار دانشگاهی، حوزوی، رسانه‌ای، فرهنگی و مدیریتی - در شش محور اساسی (مضامین سازمان‌یافته) در بستر حکمرانی اسلامی، قابل بازشناسی است که به‌عنوان ابعاد راهبردی جهاد تبیین در حکمرانی اسلامی، باید مورد توجه قرار گیرد:

۱۳-۱. کارکرد گفتمان انقلاب اسلامی در جنگ شناختی و نقش آن در بازتولید مقاومت فرهنگی و فکری

در حکمرانی اسلامی، قدرت گفتمانی، فراتر از مفهوم رایج و سطحی آن است و به یک سازوکار مؤثر در جهت هدایت و بسیج ذهنی جامعه و ایجاد مصونیت مقابل راهبردهای پیچیده دشمن تبدیل می‌شود. رهبر انقلاب، بر پویایی و زنده‌بودن گفتمان اسلامی تأکید دارند و آن را عامل خروج جامعه از انفعال و رکود می‌دانند.^۱ در این چهارچوب، نخبگان، مسئولیت جریان‌سازی و تبدیل اندیشه ناب اسلامی به گفتمان غالب جامعه را برعهده دارند و باید با استفاده از ابزارهایی چون هنر، ادبیات، رسانه و تبلیغات هدفمند، مؤلفه‌های گفتمان انقلاب اسلامی را به‌گونه‌ای جذاب و نوین بسط دهند تا سپری راهبردی مقابل تهاجم نرم و استعمار نوین ساخته شود.^۲ تبلور این نگاه، تنها به عرصه داخلی محدود نیست، بلکه حکمرانی اسلامی، وظیفه دارد با طرح «پرچم گفتمان نوین اسلامی»، برای ملت‌های حقیقت‌جوی جهان نیز پاسخگو باشد. تحکیم این قدرت، نیازمند پیوند بین پژوهش، رسانه و سیاست‌گذاری است تا گفتمان اسلامی به مطالبه عمومی تبدیل شده و هر مانع اجرایی رفع شود.

۱. بیانات رهبری در دیدار با جمعی از بانوان فرهیخته حوزوی و دانشگاهی در تاریخ ۱۳۹۲/۰۲/۲۱. آدرس:

<https://khl.ink/f/22536>

۲. بیانات رهبری در دیدار با رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری در تاریخ ۱۳۹۶/۰۶/۳۰. آدرس:

<https://khl.ink/f/37721>

در حکمرانی اسلامی، قدرت گفتمانی، فراتر از مفهوم رایج و سطحی آن است و به یک سازوکار مؤثر در جهت هدایت و بسیج ذهنی جامعه و ایجاد مصونیت مقابل راهبردهای پیچیده دشمن تبدیل می‌شود. رهبر معظم انقلاب، بر پویایی و زنده‌بودن گفتمان اسلامی تأکید دارند و آن را عامل خروج جامعه از انفعال و رکود می‌دانند.^۱ در این چهارچوب، نخبگان مسئولیت جریان‌سازی و تبدیل اندیشه ناب اسلامی به گفتمان غالب جامعه را برعهده دارند و باید با استفاده از ابزارهایی چون هنر، ادبیات، رسانه و تبلیغات هدفمند، مؤلفه‌های گفتمان انقلاب اسلامی را به‌گونه‌ای جذاب و نوین، بسط دهند تا سپری راهبردی مقابل تهاجم نرم و استعمار نوین ساخته شود.^۲ تبلور این نگاه، تنها محدود به عرصه داخلی نیست، بلکه حکمرانی اسلامی وظیفه دارد با طرح «پرچم گفتمان نوین اسلامی» برای ملت‌های حقیقت‌جوی جهان نیز پاسخگو باشد. تحکیم این قدرت، نیازمند پیوند بین پژوهش، رسانه و سیاست‌گذاری است تا گفتمان اسلامی به مطالبه عمومی تبدیل شده و هر مانع اجرایی رفع شود.

۲-۱۳. جایگاه راهبردی نخبگان در تبیین حقیقت و حفظ انسجام اجتماعی در مواجهه با جنگ شناختی

در حکمرانی اسلامی، نخستین گام استقلال جامعه، درک اهمیت علم و تولید دانش مقاومت است. رهبر معظم انقلاب، تأکید دارند که دانشگاه‌های اسلامی نباید به محل مصرف علوم تمدن غربی تقلیل یابند و نخبگان باید پیشگام نوآوری و تولید راهبردهای بومی باشند تا جامعه از حالت «دانشمند مصرفی» به «دانشمند مولد» بدل شود.^۳ همچنین نخبگان در همه سطوح وظیفه دارند با ارتقای دانش تخصصی، بصیرت اجتماعی را نیز تعمیق دهند.

۱. بیانات رهبری در دیدار با جمعی از بانوان فرهیخته حوزوی و دانشگاهی در تاریخ ۱۳۹۲/۰۲/۲۱. آدرس: <https://khl.ink/f/22536>

۲. بیانات رهبری در دیدار با رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری در تاریخ ۱۳۹۶/۰۶/۳۰. آدرس: <https://khl.ink/f/37721>

۳. بیانات رهبری در دیدار با جمعی از دانشجویان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۲/۰۶. آدرس: <https://khl.ink/f/50102>

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

حکمرانی اسلامی، بر پیوند عقلانیت، تعهد و ایمان تأکید می‌کند؛ ترکیبی که به نخبگان امکان می‌دهد با ابتکار و هوشمندی در عرصه جنگ شناختی، توان ایستادگی و راهبری جامعه را تقویت کنند. هم‌افزایی، زیربنای پرسشگری، تحقیق و توسعه دانش بومی، کلید تمدن نوین اسلامی است و زمینه مقاومت پایدار مقابل ابزارهای جنگ شناختی را فراهم می‌کند.

۱۳-۳. جهاد تبیین به مثابه محور مقابله فرهنگی و بستر ساز تقویت مقاومت اجتماعی در جنگ شناختی

جهاد تبیین در حکمرانی اسلامی، یک ضرورت اساسی و چندلایه برای افشای چهره واقعی سلطه رسانه‌ای و بازتولید هویت فرهنگی ملت است. به تأکید رهبری، جهاد تبیین، از یک سو سدی مقابل تحریف و وارونه‌سازی واقعیات و القانات دشمن ایجاد می‌کند و از سوی دیگر محور انتقال دستاوردها و آموزه‌های انقلاب به نسل جدید می‌شود.^۱ حکمرانی اسلامی وظیفه دارد روایت‌های صحیح و مستند را جایگزین اطلاعات جعلی شبکه‌های سلطه کرده و رسانه‌های مخرب را بی اعتبار کند. این فرایند، افزون بر مقابله با تهاجم فکری، زمینه‌ای برای تقویت خودباوری، شناخت ظرفیت‌ها و عزت ملی ایجاد می‌کند و جامعه را در مقابل چالش‌های نوین ایمن می‌سازد.

۱۳-۴. بصیرت، شجاعت و روشنگری؛ مؤلفه‌های بنیادین مقابله با تحریف و جنگ شناختی

مقاومت آگاهانه از منظر حکمرانی اسلامی، مبتنی بر شجاعت دینی و بصیرت است. ساختار حکمرانی اسلامی باید زمینه تربیت نیروهای نخبه متعهد و آگاه را فراهم آورد تا با تشخیص صحیح مسائل و دفاع فعال، مقابله با جنگ شناختی و تحریف دشمن را پیش ببرند. شجاعت در میدان عمل و بصیرت در ساحت فکر، موتور محرکه پیشرفت علمی و فرهنگی در

۱. بیانات رهبری در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری در تاریخ ۱۴۰۰/۱۲/۱۹. آدرس:

<https://khl.ink/f/49769>

جامعه اسلامی خواهد بود. در نظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، مقاومت آگاهانه، نه تنها لازمه حراست از هویت اسلامی است، بلکه تضمین‌کننده پیروزی در برابر انواع تهاجمات فکری و رسانه‌ای نیز خواهد بود. «مقاومت می‌تواند قدرت‌های استکباری را به زانو درآورد؛ چنان‌که مقاومت امام و مقاومت ملت ایران پیش از انقلاب و بعد از پیروزی انقلاب توانست قدرت‌های استکباری را به زانو در بیاورد. این مقاومت آگاهانه، درس عمومی است. معلّم بزرگ این مقاومت آگاهانه، حسین بن علی علیه السلام است.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۲، ص ۶۱). «اینکه امام فرمود هرچه فریاد دارید، بر سر آمریکا بزنید، پشتش یک منطق محکم وجود دارد، آن منطق این است که اساس سیاست آمریکا بر افزون‌طلبی و دست‌اندازی است. اینکه گفتند در مقابل آمریکا بایستید، به معنای دفاع از ارزش‌ها است؛ نه فقط ارزش‌های مخصوص مسلمان‌ها، دفاع از ارزش‌های انسانی»^۱.

۱۳-۵. صیانت از هویت اسلامی از طریق تبیین معارف و گفتمان اهل بیت در برابر تحریف‌های شناختی

حکمرانی اسلامی در برابر استعمار فکری، با تکیه بر تبیین و بازخوانی معارف اسلامی و سیره اهل بیت علیهم السلام، هویت تاریخی و فرهنگی جامعه اسلامی را احیا می‌کند. قدرت‌های سلطه‌گر، همواره سعی در حذف دین از عرصه سیاست و فرهنگ داشته‌اند، اما احیای معارف عمیق دینی، سبب خودباوری و اتحاد جهان اسلام شده است. نخبگان و روشنفکران، رسالت دارند با تبیین معارف اسلام و رفع شبهات، ارزش‌های اصیل را در جامعه نهادینه کرده و زمینه رشد تمدنی و مقاومت همه‌جانبه را فراهم آورند.^۲

۱. بیانات رهبری در دیدار با دانش‌آموزان و دانشجویان در تاریخ ۱۳۹۵/۰۸/۱۲. آدرس:

<https://khl.ink/f/34815>

۲. بیانات رهبری در دیدار با مردم شهرستان زرنند در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۱۴. آدرس:

<https://khl.ink/f/3284>

همچنین، بیانات ایشان در دیدار با طلاب غیرایرانی حوزه علمیه قم در تاریخ ۱۳۸۹/۰۸/۰۳. آدرس:

<https://khl.ink/f/10432>

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

۱۳-۶. ضرورت تحلیل روان‌شناختی و شناختی جنگ شناختی برای درک لایه‌های پنهان و مقابله هوشمندانه با آن

در حکمرانی اسلامی، جنگ شناختی، بیشتر بر ذهن و عواطف جامعه متمرکز است و هدف آن، تضعیف مقاومت روانی و تعمیق القانات منفی است. مقابله اثربخش با این تهدید، نیازمند ارتقای سطح شناخت، بصیرت اجتماعی و مصون‌سازی مسئولان و مردم در برابر عملیات روانی است. نخبگان الگوی عمارگونه باید با حضور فعال، شبهات را رفع و روحیه‌ها را تقویت کنند. همچنین راهبرد حکمرانی باید با تبیین ماهیت جنگ روانی و آموزش تفکر انتقادی، امید و اعتماد را در جامعه زنده نگه داشته و ظرفیت ایستادگی در برابر انواع تهاجمات دشمن را بالا ببرد.^۱

نتیجه

فرضیه بنیادین این پژوهش، بر این اصل استوار است که جهاد تبیین، با تکابه آموزه‌های اسلامی و حکمرانی دینی، خنثی‌کننده و بی‌اثرکننده جنگ شناختی در جوامع امروزی به‌شمار می‌رود. در ساختار حکمرانی اسلامی، ارتباط این دو مقوله، زمانی آشکار می‌شود که اهداف و ماهیت هریک، به‌دقت مورد واکاوی قرار گیرد؛ چراکه در جنگ شناختی، دشمن با بهره‌گیری از ابزارهای نرم و رسانه‌های نوین، از طریق تحریف حقیقت، با کمترین هزینه و بیشترین تأثیر، ادراکات، باورها و تصمیم‌سازی‌های مردم - به‌ویژه نسل جوان و دانشگاهی - را هدف قرار داده و به‌دنبال تغییر ساختار شناختی و اراده اجتماعی - فرهنگی امت اسلامی است.

در برابر چنین هجمه دامنه‌داری، حکمرانی اسلامی، راهکار خود را در جهاد تبیین جست‌وجو می‌کند؛ جهادی که تجلی تبعیت از امر الهی و وظیفه‌ای دائم و پیوسته در منظومه

۱. بیانات رهبری در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی در تاریخ ۱۳۸۶/۰۱/۰۱. آدرس:

<https://khl.ink/f/3378>

همچنین: بیانات ایشان در دیدار با فعالان بخش‌های اقتصادی کشور در تاریخ ۱۳۹۰/۰۵/۲۶. آدرس:

<https://khl.ink/f/17022>

اسلامی است. جهاد تبیین، واکنشی فعالانه و جهادی مستمر در میدان مواجهه با پروپاگاندای دشمن است.

براین اساس تحقق جهاد تبیین در نظام حکمرانی اسلامی، با رعایت مجموع شروط و الزامات فوق، تضمین‌کننده شکست پروژه‌های دشمن و مصون‌سازی جامعه اسلامی در مقابل تحریف و جنگ شناختی خواهد بود.

همچنین بر مبنای تحلیل مضامین بیانات رهبر معظم انقلاب، مضمون فراگیر (جهاد تبیین، راهبرد کلان حکمرانی اسلامی برای مقابله با جنگ شناختی و تحریف حقیقت) از شش راهبرد (مضامین سازمان‌دهنده) زیر به‌عنوان راهبردهای حکمرانی اسلامی استخراج شد:

* کارکرد گفتمان حکمرانی اسلامی در جنگ شناختی و نقش آن در بازتولید مقاومت فرهنگی و فکری؛

* نقش کلیدی نخبگان و خواص در تبیین و روشنگری برای مقابله با جنگ شناختی؛

* جهاد تبیین، محور مقابله فرهنگی و بسترساز تقویت مقاومت اجتماعی در جنگ شناختی؛

* بصیرت، شجاعت و روشنگری؛

* مؤلفه‌های بنیادین مقابله با تحریف و جنگ شناختی؛

* صیانت از هویت اسلامی، از طریق تبیین معارف و گفتمان اهل بیت در برابر تحریف‌های شناختی؛

* ضرورت تحلیل روان‌شناختی و شناختی جنگ شناختی برای درک لایه‌های پنهان و مقابله هوشمندانه با آن، در مواجهه با جنگ شناختی.

پیشنهادها (توصیه‌های سیاستی)

بر اساس مضامین پیشین و تحلیل سیاست‌پژوهانه، مجموعه‌ای از توصیه‌های سیاستی کلان و اجرایی ارائه می‌شود که می‌تواند مبنای سیاست‌گذاری در حوزه‌های رسانه، تعلیم و تربیت، فرهنگ و امنیت نرم در حکمرانی اسلامی قرار گیرد. این توصیه‌ها به‌گونه‌ای تنظیم

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

شده‌اند که هم قابل پیاده‌سازی به‌وسیله نهادهای حاکمیتی باشند و هم در سطح سیاست‌گذاری میانی و اجرایی کارآمد شمرده شوند.

سطح	توصیه سیاستی	نهاد مسئول
کلان	تدوین سند ملی راهبردی جهاد تبیین و مقابله با جنگ شناختی	شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عالی امنیت ملی
	تأسیس مرکز ملی رصد و پایش جنگ شناختی با استفاده از ظرفیت اطلاعاتی، رسانه‌ای و روان‌شناختی کشور	سازمان تبلیغات، سپاه، وزارت اطلاعات
	حمایت ویژه از تولیدات محتوایی و فکری مبتنی بر گفت‌وگو، مقاومت و روایت‌سازی اصیل در بودجه فرهنگی دولت	وزارت ارشاد، صداوسیما، سازمان برنامه و بودجه
	تدوین نظام رتبه‌بندی و تشویق فعالان جهاد تبیین در دانشگاه‌ها، حوزه‌ها، رسانه‌ها و فضای مجازی	وزارت علوم، حوزه علمیه، وزارت ارتباطات
رسانه	راه‌اندازی نرم‌افزار کاربردی ملی روایت‌محور برای بازتابی جهاد تبیین با زبان نسل‌محور، جذاب و چندرسانه‌ای	صداوسیما، مرکز فضای مجازی حوزه
	آموزش و توانمندسازی فعالان فضای مجازی در مقابله با جنگ شناختی، از طریق دوره‌های سواد شناختی و اقناعی	بسیج رسانه، حوزه هنری، سازمان تبلیغات
	اعمال سیاست تنظیم‌گری هوشمند در فضای مجازی برای پالایش و تعدیل عملیات شناختی دشمن	شورای عالی فضای مجازی، وزارت ارتباطات
	راه‌اندازی برنامه‌های ترکیبی تلویزیونی با مشارکت نخبگان و مردم برای تبیین مسائل اجتماعی، فرهنگی و روانی ناشی از جنگ شناختی	صداوسیما، شبکه افق، شبکه آموزش
تعلیم و تربیت	تدوین کتاب درسی و محتوای آموزشی درباره جنگ شناختی، سواد رسانه‌ای و جهاد تبیین در مقاطع متوسطه و دانشگاهی	آموزش و پرورش، وزارت علوم
	برگزاری اردوها و جشنواره‌های تبیینی برای تمرین مهارت اقناع و روایت‌گری در محیط‌های آموزشی	سازمان بسیج دانش‌آموزی و دانشجویی
	طراحی برنامه‌های تربیت مربی جهاد تبیین برای مربیان پرورشی و اساتید معارف	حوزه علمیه، نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها
	استفاده از ظرفیت کانون‌های فرهنگی - دانشجویی و تشکل‌های انقلابی برای بازتولید مفاهیم جهاد تبیین در زبان نسل جوان	بسیج دانشجویی، اتحادیه انجمن‌های اسلامی، دانشگاه فرهنگیان
نخبگان	تشکیل جبهه نخبگانی جهاد تبیین با حضور اساتید حوزه، دانشگاه، روان‌شناسان و فعالان رسانه‌ای	دبیرخانه شورای تحول علوم انسانی
	ایجاد شبکه نخبگان روایت‌گر در رسانه‌های جمعی و اجتماعی با حمایت معنوی و مادی	معاونت علمی ریاست‌جمهوری، بسیج اساتید
	برگزاری نشست‌های تحلیل‌محور در دانشگاه‌ها و مراکز علمی درباره ماهیت جنگ شناختی و راهبردهای مقابله با آن	نهاد رهبری در دانشگاه‌ها، کرسی‌های آزاداندیشی
	حمایت از تولید محتوای علمی، هنری و رسانه‌ای به‌وسیله نخبگان جوان در قالب طرح شهید فخری‌زاده یا شهید آوینی	بنیاد ملی نخبگان، وزارت ارشاد

منابع

۱. ابراهیمی فر، طاهره (۱۳۹۸). «نقش رسانه در تصویرسازی منفی از مسلمانان و غرب در عرصه ارتباطات سیاسی». مطالعات سیاسی جهان اسلام. ۸ (۱).
۲. أحمد بن فارس بن زکریاء القزوینی الرازی، أبو الحسن (۱۳۹۹ق). معجم مقاییس اللغة، قم، دار الفکر.
۳. آشتیانی، محمدرضا و حسین شکوهی و علی اصغر بیک بیلندی و سعید امیری و مهدی رحمانی و فرهاد فکوری و مصطفی جوادی علمی. (۱۴۰۴). «تبیین ابعاد و مؤلفه‌های جنگ شناختی». مطالعات دفاعی استراتژیک. ۲۳ (۹۹). ص ۱۷۱-۱۹۸.
۴. پورفاضلی، سیدامیر (۱۳۹۹). دشمن شناسی. تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
۵. پورقیومی، ایوب (۱۳۹۷). «مدیریت مقام معظم رهبری در فتنه ۸۸ با رویکرد مقابله با جنگ نرم». همایش ملی تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای. تهران: دانشگاه صنعتی مالک اشتر.
۶. تاجی، حمیدرضا (۱۴۰۲). دروغ زن، زندگی، آزادی. تهران: انتشارات مؤسسه خبرگزاری فارس.
۷. جوانی، محمد (۱۳۹۹). علوم شناختی در جنگ شناختی. تهران: نواندیشان.
۸. حاجی زاده، سیروس (۱۳۹۶). «چالش‌های نظری عمق بخشی دیپلماسی به منظور توسعه انقلاب اسلامی در محیط پیرامون». سیاست دفاعی. ۲۶ (۱۰۱)، ص ۷۷-۱۰۲.
۹. حاجی زاده، سیروس. (۱۴۰۱). «تبیین زمینه‌ای، نظری، مفهومی و کاربردی جنگ شناختی مطالعه موردی روسیه». بازی جنگ. ۵ (۱۰). ص ۱۰۳-۱۴۳.
۱۰. حسن پور، حسین و سید محسن حسینی (۱۴۰۳). «طراحی مدل دوفراپندی جنگ شناختی ارزشی با رویکرد هیجانی در جامعه». روانشناسی نظامی. ۱۵ (۲). ص ۹۱-۱۱۷.
۱۱. خامنه‌ای، سید علی (۱۴۰۲). جهاد تبیین در اندیشه حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای. تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
۱۲. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۲). آفتاب در مصاف. تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.

مقابله با جنگ شناختی در حکمرانی اسلامی: تبیین نقش راهبردی جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم رهبری

۱۳. خامنه‌ای، سیدعلی، مجموعه بیانات مقام معظم رهبری در پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای. آدرس:

<https://farsi.khamenei.ir>

۱۴. دهشیری، محمدرضا و امیرحسین سلامت (۱۳۹۸). «نظام سلطه در اندیشه و دیدگاه مقام معظم رهبری». پژوهش‌های راهبردی انقلاب اسلامی. ۲ (۵). ص ۳۳-۷۲.

۱۵. سعیدی، روح‌الامین (۱۴۰۱). جنگ شناختی، پاشنه آشیل امنیت ایران. تهران: خبرگزاری مهر.

۱۶. سلیمانی، احسان و احمد ملکی (۱۳۹۸). «تبیین نظام مقابله با جنگ نرم و اصول حاکم بر افسران جنگ نرم». رهیافت فرهنگ دینی. ش ۶. ص ۵۹-۸۸.

۱۷. قدیرزاده، عفت و سیدمهدی سیدی (۱۴۰۰). «تحلیل راهبردهای مرتبط با نخبگان بر اساس دیدگاه‌های مقام معظم رهبری». نشریه فرهنگ و ارتقا سلامت. ۵ (۱). ص ۵-۱۱.

۱۸. شریعتی‌نیا، محسن (۱۳۸۹). «ایران‌هراسی: دلایل و پیامدها». روابط خارجی. ۲ (۶). ص ۱۹۱-۲۰۸.

۱۹. عراقی، عبدالله و محمد بیدگلی و اصغر رجبی‌ده‌برزوئی (۱۴۰۱). «واکاوی اهداف جنگ شناختی دشمن و راهکارهای تاب‌آوری مقابله با آن با تأکید بر آموزه‌های قرآن». مطالعات دفاع مقدس. ۸ (۴). ص ۱۴۳-۱۶۲.

۲۰. علویان، مرتضی و مهدی محمدی‌راد (۱۳۹۶). «نفوذ» در مهندسی محاسبات نخبگان سیاسی و نقش آن بر تغییر «هویت» با تأکید بر ایران». معرفت. ۲۶ (۲۳۸). ص ۲۳-۳۴.

۲۱. فجری، علی و یونس نوربخش (۱۴۰۰). «مطالعه نسبت مدل حکمرانی جمهوری اسلامی ایران با مدل حکمرانی خوب». مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی. ۹ (۱). ص ۳۹-۶۷.

۲۲. کبیری‌یگانه، محمودرضا (۱۴۰۲). زیستگاه رسانه‌ای. تهران: انتشارات خبرگزاری فارس.

۲۳. کشاورز، محمود (۱۴۰۳). «راهبرد دشمن در جنگ شناختی در عرصه حاکمیتی». مطالعات ملی. ۲۵ (۹۸). ص ۱۵۹-۱۸۰.

۲۴. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۹۵). پیام قرآن. قم: انتشارات امام علی ابن ابی‌طالب (ع).

۲۵. مؤمن، سیده‌هانیه (۱۴۰۲). «واکاوی شیوه‌های مقابله با نفوذ دشمن در جهاد تبیین

- مبتنی بر آموزه‌های صحیفه سجادیه». دعاپژوهی. ش ۴. ص ۹۱-۱۰۶.
۲۶. نجفی جواهری، محمدحسن (۱۳۶۲). جواهرالکلام فی شرح شرائع الإسلام. ج ۲. بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۲۷. نصیری، معصومه (۱۴۰۰). جنگ روایت‌ها. تهران: نشر پشیمان.
۲۸. نوریه، وحید و علی بهتری (۱۴۰۱). «جنگ شناختی بر بستر رسانه‌های اجتماعی». نهمین همایش ملی علوم و مهندسی دفاعی. تهران: دانشگاه امام حسین علیه السلام.
۲۹. نیکونهاد، ایوب و محسن بیوک (۱۴۰۲). «طراحی و تصویرسازی مطلوب از "جهاد تبیین" در تقابل با پدیده جنگ شناختی مبتنی بر اندیشه‌های رهبری معظم انقلاب». آینده‌پژوهی انقلاب اسلامی. ۵ (۱). ص ۱۱-۳۶.